

Mening van de Vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON) over het Eindrapport van de Verkenningcommissie Klassieke Talen van Prof. Caroline Kroon en Prof. Ineke Sluiter en over de proefvertalingen voor de klassieke talen op het eindexamen

De Latijnse grammatica is zó helder en vergemakkelijkt het leren van moderne vreemde talen zozeer, dat het gymnasium niet moeilijker is dan het atheneum, maar eerder gemakkelijker.

Stelling bij het proefschrift ter verkrijging van de doctorstitel van M. VAN DER WIJS op de Technische Universiteit Eindhoven (1998)

Proefvertaling als oorzaak en aanleiding

De teleurstellende resultaten bij het afleggen van de proefvertaling Latijn en in mindere mate Grieks op het Centraal Schriftelijk Eindexamen vormen de aanleiding tot het verschijnen van het Eindrapport van de Verkenningcommissie Klassieke Talen. De conclusie van het rapport is dat de proefvertaling op het eindexamen bij de klassieke talen moet verdwijnen. De vereniging Beter Onderwijs Nederland, BON, deelt deze conclusie niet.

Van oudsher is het doel van de proefvertaling dat de leerling aantoont dat hij met behulp van geringe toelichting een originele klassieke tekst naar het Nederlands kan vertalen. Het gaat er daarbij niet alleen om dit aan te tonen maar ook om een periode af te sluiten waarin de leerling zich hiertoe bekwaamd heeft. BON is zowel van mening dat het doel nastrevenswaardig is als dat bij het zich voorbereiden op dat doel en de proefvertaling de leerling een groot aantal gewenste vaardigheden en inzichten verwerft. Bovendien is BON van mening dat leerlingen hun schooltijd moeten gebruiken om zaken te leren waarvoor de school juist geschikt is en niet om zich dingen die ook op eigen kracht of beter in een andere omgeving geleerd kunnen worden eigen te maken. Leren vertalen, is iets dat je bij uitstek op school moet leren. Klassieke cultuur haalt men uit boeken en tv-series van de BBC.

BON is hard geconfronteerd met de achteruitgang van de kennis van de klassieke talen en meent dat dat niet gecompenseerd kan worden door meer kennis van de klassieke cultuur en meer aandacht voor de literaire en contextuele aspecten van de bestudeerde teksten. Vóór de Mammoetwet van kracht werd, legden gymnasiasten die zich voorbereidden op een natuurwetenschappelijke studie op een universiteit voor zowel Grieks als Latijn eindexamen af en wel door voor Grieks een nog niet eerder geziene poëzietekst van Homeros te vertalen en voor Latijn met het vertalen van een niet eerder geziene prozatekst van (meestal) Livius. Leerlingen die voor gymnasium- α eindexamen deden, moesten voor elke taal uit de werken van drie schrijvers een proefvertaling maken. Anno 2010 is een aanzienlijk deel van alle gymnasiumleerlingen niet meer in staat om een aanvaardbare proefvertaling te maken van welke schrijver en van welke klassieke taal dan ook. In hun ogen hebben de gymnasia de strijd tegen de onderwijsvernieuwers verloren en bieden ze nu aan om zich als een berustende Oedipus met een gouden pin de ogen uit te steken.

De slechte resultaten bij de proefvertalingen blijken een aanleiding te zijn om het onderwijs in de klassieke talen beter te laten aansluiten bij de nieuwe doelen die voor het onderwijs in die vakken gesteld

zijn. Zij maken die vakken echter ook gemakkelijker, zowel wat het pensum betreft als de intellectuele uitdaging. Dat ligt niet voor de hand bij een opleiding die vooral goede vwo'ers aantrekt.

Alles overwegend, vindt BON dat de proefvertaling niet afgeschaft moet worden maar dat er maatregelen genomen moeten worden om de doelstelling haalbaar te maken.

Waarom is de proefvertaling onhaalbaar geworden?

In het rapport worden enige redenen genoemd waarom een proefvertaling geen haalbare doelstelling meer is. Omdat dat overzicht ons niet compleet lijkt en een volledig overzicht noodzakelijk is om tot maatregelen te besluiten waarmee zo goed mogelijk het door BON gewenste doel te bereiken is, geven wij hieronder een naar wij hopen compleet overzicht van de belangrijkste oorzaken.

1. Het begint er al mee dat de leerlingen tegenwoordig het vwo instromen met een gebrekkige kennis van zinsontleding.
2. Vervolgens is er de afname van het aantal lessen in de klassieke talen.
3. Verder zorgde de extra aandacht voor de inhoud van de teksten, hun relatie met de cultuur van de oudheid en de huidige cultuur ervoor dat in de schaarse lessen voor klassieke talen minder vertaald wordt.
4. Ook het geordend leren van de grammatica kwam in de knel. Oefeningen zijn deels vervangen door leuke verhaaltjes.
5. De toestroom van intelligente, tot presteren bereide leerlingen voor wie het niveau van het vwo op scholengemeenschappen te laag ligt, maar die niet geïnteresseerd zijn in de klassieke talen, zorgt eveneens voor slechtere resultaten bij de (proef)vertalingen. Een onvoldoende voor de gekozen klassieke taal was geen beletsel meer om toegelaten te worden tot de universiteiten.
6. Een andere reden waarom leerlingen slecht leren om een onbekende tekst te vertalen, is het gemakkelijk kunnen verkrijgen van vertalingen op het internet. Als een leerling zich aanwent een vertaling van een klassieke tekst te vergelijken met het origineel bereidt hij zich niet goed voor op het op eigen kracht vertalen van een niet eerder geziene tekst.
7. Het is wenselijk dat een vertaling die een leerling op eigen kracht gemaakt heeft naderhand klassikaal besproken wordt. Daarom kunnen minder lessen in vertalen niet efficiënt opgevangen worden door meer zelfstudie

Op grond van veel van de bovengenoemde impedimenta kunnen wij voor gymnasia ook gebrek aan inzet en een verkeerde studiemethode bij veel leerlingen opvoeren als redenen voor de slechte prestaties op het centrale eindexamen in de klassieke talen.

Rigor Sufficiens

Het verminderen van het aantal lessen is een gevolg van de verstikkende werking van nieuwe modieuze opvattingen over onderwijs. Klassieke talen waren daarbij niet meer van deze tijd. In de vrije ruimte van de basisvorming konden niet voldoende uren klassieke talen ondergebracht worden. Maar ook veranderde onderwijsmethoden en minachting voor kennis speelden een rol bij het afnemen van het aantal klassieke lessen. Vooral in de bovenbouw moesten de leerlingen zelfstandig (leren) werken maar de wenselijkheid om zelfgemaakte vertalingen klassikaal te bespreken maakt dat bij de klassieke talen een bijzonder inefficiënte onderwijsmethode.

Oplossingen

ad 1: Bied leerlingen de mogelijkheid om voordat ze op het gymnasium worden toegelaten zinsontleden te leren en neem dat onderwerp op in een toelatingsexamen. Maak zo mogelijk een proefklas voor groep 8 waarin de leerlingen kennis maken met de Latijnse taal grammatica. Baseer de toelating niet enkel op de uitslag van de afsluitende CITO-toets basisonderwijs maar ook op andere toetsen zoals een intelligentietest. Een met gunstig gevolg gemaakte toets Latijn na een jaar lang proefklas zegt ook iets positiefs over de inzetbereidheid van een leerling.

ad 3 en 4: In het eindrapport staat: “Als doel op zichzelf heeft het traditionele, vrijwel uitsluitend op kennis en reproductie van losse taalfeiten gerichte grammaticaonderwijs geen bestaansrecht, en in dienst van het begrijpend lezen blijkt het onvoldoende effectief”. Deze zin lijkt wel uit de koker gekomen van een van de vele onderwijsvernieuwers die het vergaren van kennis als intrechteren zien, zoals ganzen via een trechter extra voeding toegediend krijgen om hun lever te vergroten. Het is niet de bedoeling dat grammaticale kennis gereproduceerd wordt maar ingeoeft wordt. Als dat te weinig en niet systematisch gebeurt, ontstaat er geen grammaticale kennis die veel kan bijdragen aan begrijpend lezen. In de onderbouw moeten daarom veel grammaticale aspecten onderwerpsgewijs geoefend worden, eventueel met ondersteuning van een computerprogramma. Er is te veel vrees dat leerlingen oefenen niet leuk vinden. Maar leerlingen vinden oefenen juist vaak fijn omdat het concreet resultaat oplevert. Eventueel zouden de leerlingen zich daarnaast nog zelfstandig kunnen verdiepen in de klassieke cultuur. Het is immers onwaarschijnlijk dat aan het gymnasium extra lessen zullen worden toegewezen.

ad 5 en 6: Hier zou BON de zelfstandige gymnasia willen aanbevelen, wat niet wil zeggen dat de gymnasiumopleidingen op scholengemeenschappen weg moeten. Maak van de nood een deugd of gedraag je als een goede judoka. Het is bekend dat vele zelfstandige gymnasia ook de verkeerde leerlingen aantrekken; leerlingen die niet in de eerste plaats voor de klassieke talen of cultuur komen maar houden van zware kost of graag verblijven tussen andere slimme mensen. Zodra zij er zich van bewust zijn dat ze hun inspanningen niet (meer) op klassieke talen willen richten, dragen zij er aan bij dat de resultaten van de proefvertaling teleurstellend zijn. BON is van mening dat deze leerlingen niet van een zelfstandig gymnasium geweerd of verdreven moeten worden maar dat hen de mogelijkheid geboden moet worden om daar op de β - of γ -kant te presteren. Wat van hen gevraagd wordt moet dan wel van een hoog theoretisch en abstract niveau zijn.

ad 7: Leerlingen moeten verplicht worden om (huiswerk)vertalingen op school onder toezicht te maken. Dit is nodig om te voorkomen dat zij er aan wennen om te vertalen met behulp van een vertaling of een overmaat aan aanwijzingen.

Het gymnasium blijft zo een school voor de betere vwo'ers maar dat beter zijn hoeft niet altijd (mede) op het gebied van Latijn en Grieks te liggen. De eisen voor de klassieke talen kunnen weer verhoogd worden, een proefvertaling wordt weer houdbaar en de academische sfeer met een alom voelbare aanwezigheid van de klassieke oudheid kan dan toch gehandhaafd blijven. Op de gymnasiale afdeling van een scholengemeenschap liggen de problemen anders omdat een leerling die de klassieke talen wil laten vallen niet van school hoeft te veranderen.

Als de gymnasia met dit laatstgenoemde voorstel zouden instemmen, lijkt het BON het beste dat er een afsluitend examen onderbouw voor Grieks en voor Latijn komt dat tevens fungeert als toelatings-

examen voor lessen die gericht zijn op het afleggen van de onderdelen Grieks en Latijn van het Centraal schriftelijk Eindexamen VWO.

Het aan de hand van "de Blauwe Broer" geschetste probleem, namelijk dat bij een schriftelijke proefvertaling de gemaakte keuzes niet kunnen worden toegelicht en een examinandus niet kan laten zien wat hij opgemerkt heeft is en dat het tot een onjuiste beoordeling kan leiden is reëel en kan slechts in beperkte mate opgevangen worden door vragen over de tekst. Maar de beste oplossing voor dit soort problemen blijft terugkeer naar een mondeling examen proefvertaling onder toezicht van een geëmitteerde en het is de wens van BON dat die toestand hersteld wordt.

Een leerling die niet goed heeft leren vertalen, zal zelden proberen om die kunst later alsnog onder de knie te krijgen. Maar wanneer zijn liefde voor de klassieke oudheid beklijft, zal hij contacten met de klassieke cultuur en literatuur willen blijven onderhouden en goede kennis van Latijn en Grieks zal hem daarbij helpen. Omgekeerd zal iemand die veel over de Griekse en de Romeinse cultuur geleerd heeft zeer gefrustreerd raken als hij veel moeite met het begrijpen van de oorspronkelijke onvertaalde teksten heeft. Een vergelijking met de vroegere proefvertalingen lijkt BON hier op zijn plaats. Ook bij moderne talen past een proefvertaling in de opvatting dat een gymnasium zich telkens bezig moet houden met het leggen van een basis. Kees Schuyt schreef: *“Toen ik van school kwam sprak ik geen woord Frans, maar ik kon wel behoorlijk complex Frans proza vertalen”*. Wij denken dat als iemand dat kan hij zich betrekkelijk eenvoudig op eigen kracht conversatie in alledaags Frans kan bijbrengen. De basis is er immers!

Namens het bestuur Beter Onderwijs Nederland

Segerjan Weehuizen